

Sztuka pięknego pisania i jej historia, czyli „Trzy traktaty o drodze pisma” w przekładzie Anny Zalewskiej¹

Słowa kluczowe: kaligrafia, shodō, Trzy traktaty o drodze pisma, Japonia

Najdłuższa nawet podróż zaczyna się od zrobienia pierwszego kroku (千里の道も一歩から)²

Kilka słów o kaligrafii japońskiej

Kaligrafowanie to artystyczna forma zapisu języka japońskiego³.

Nie istnieje kompletna i skończona wiedza na temat kaligrafii, ani prosty sposób opanowania jej. Nie może zostać prosto zdefiniowana, ani uogólniona,

-
- 1 Pełny tytuł: *Kaligrafia japońska. Trzy traktaty o drodze pisma*, przekład, oprac. i komentarz Anna Zalewska, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015, s. 194.
 - 2 Cyt. za: J. Zakrzewska, *Prze-mysleć piękno. Estetyka kaligrafii japońskiej* (美の再考。日本の書道), praca doktorska, promotor pracy: prof. ASP Jacek Miler, Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku, Wydział Grafiki, Gdańsk 2014, s. 13.
 - 3 *Calligraphy / Shodō*, <http://sakuragakuen.org/resources/language-resources/calligraphy-shodo/>, dostęp: 10 września 2015.

ani całkowicie doświadczona, ani doceniona bez uniesienia się ponad zakres tu i teraz

– pisze J. Zakrzewska⁴. Sztuka kaligrafii sięga setek lat⁵. Dla Europejczyka kaligrafowanie to bardziej mistrzowskie opanowanie sposobu kreślenia liter alfabetu, które jest piękne, ale i poprawne gramatycznie. W kulturze zachodniej pojęcie kaligrafia wywodzi się z greckich wyrazów κάλλος (kalos), czyli piękny i γραφή (grafo), czyli piszę⁶. Przeciwnie do Europy na Wschodzie japońskie pojmowanie kaligrafii, czyli *shodō*, jest jednym ze sposobów życia, posiadanych umiejętności oraz postępowania, czyli ekspresja siebie. Z japońskiego słowo *sho* (書) oznacza pismo, zaś *dō* (道) tłumaczy się jako drogę⁷. Końcówka *dō* (z jap. sztuka, droga postępowania), dodaje członowi *sho* rangę łączącą sztukę i drogę (drogowskaz)⁸.

4 Autorka cytuje fragment tekstu ze strony internetowej <http://www.beyondcalligraphy.com/>. Zob. J. Zakrzewska, *Prze-mysleć...*, dz. cyt., s. 23.

5 *Intro to Japanese Calligraphy Online Course*, <https://learnshodointro.teachery.co/page>, dostęp: 10 września 2015. „Chociaż poza Dalekim Wschodem niekoniecznie widzi się w niej drogę rozwoju duchowego, to jednak w czasach dominacji pisma elektronicznego kaligrafia nadal pojmowana jest jako sztuka” – zaznacza z kolei Luiza Stachura, która recenzowała niniejszą publikację dla portalu Japonia-Online [L. Stachura, *Droga rozwoju duchowego. „Kaligrafia japońska. Trzy traktaty o drodze pisma”, przekład, oprac. I komentarz: Anna Zalewska*, <http://japonia-online.pl/article/448>, dostęp: 10 września 2015]. Luiza Stachura napisała o sobie pod recenzją, że jest czytelniczką i interpretatorką. Jej fascynacja Krajem Kwitnącej Wiśni trwa już kilka lat. Interesuje ją głównie literaturą, sztuką i kulturą. Swoją pracę magisterską poświęciła japońskiej literaturze pięknej wydawanej w Polsce w latach 1961–2010. Jest doktorantką Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także absolwentką filologii polskiej oraz informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Prowadzi blog na którym recenzuje książki (終わらない夢 ~Owarinai Yume~ Blog krytycznoliteracki, www.owarainaiyume.wordpress.com, dostęp: 10 września 2015).

6 J. Zakrzewska, *Prze-mysleć...* dz. cyt., s. 23.

7 Tamże, s. 25.

8 B. Wybacz, *Urok oka. Postrzeganie przyjemności w kulturze japońskiej*, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. A. Radomskiego, Lublin 2005, s. 18–19. *Shodō* to z japońskiego dosłownie „droga pisma”, czyli ogólna nazwa kaligrafii, która obejmuje wiele stylów pisma w języku japońskim. Sztuka ta wywodzi się z Chin, a najsłynniejszym kaligrafem w Japonii był Chińczyk Wang Xizhi. Por. Oliwska Akademia Sztuki – Archiwum wydarzeń, <http://oas.edu.pl/archiwum>, dostęp: 10 września 2015; *Intro to Japanese Calligraphy...*, dz. cyt.; *Workshop: „Shōdo 1. Introduction to Japanese Calligraphy – Beginner Level”*, <http://www.casaasia.eu/>

W Chinach sztuka kaligrafii nosi nazwę shufa (書法), co tłumaczy się bezpośrednio jako „zasady pisania”⁹.

Tekst nie „komentuje” obrazów. Obrazy nie „ilustrują” tekstu¹⁰.

Kaligrafowanie w Japonii to nie tylko sztuka, która niegdyś uprawiana była tylko przez kobiety. To rozrywka mnichów, którzy poświęcili swoje życie dla nauki i praktyki tej formy rzemiosła, ale i również codzienne zajęcie wojowników, w tym znanych samurajów takich jak Musashi Miyamoto oraz Yamaoka Tesshu¹¹. Ta piękna umiejętność z czasem zyskała rangę sztuki uniwersalnej oraz ponadczasowej¹². Sztuka ta rozwijała się jako odrębny gatunek artystyczny w Chinach, Korei, Wietnamie i Japonii. Sztukę formy plastycznej znaków chińskich udoskonalano najpierw na pomnikach kamiennych, następnie na tkaninach i drewnianych lub bambusowych deszczułkach, których używano do pisania w Chinach. Bezpośrednią przyczyną rozkwitu kaligrafii w Chinach był wynalazek papieru Cai Lun w 105 roku. Od tego czasu sztuka kaligrafii stała się

actividad/detalle/212730-workshop-shodo-1-introduction-to-japanese-calligraphy-beginner-level, dostęp: 10 września 2015.

9 J. Zakrzewska, *Prze-mysleć...* dz. cyt., s. 25.

10 Autorka B. Wybacz w swojej pracy magisterskiej cytuje Barthesa Rolanda. Cytat pochodzi z jego słynnej książki *Imperium* znaków (cytowane zdanie znajduje się w jego książce na stronie 45). Zob. B. Wybacz, *Urok oka...* dz. cyt. s. 19.

11 *Intro to Japanese Calligraphy...*, dz. cyt.

12 Szkatułka na przybory do pisania to suzuribako, wewnątrz nich znajduje się suzuri, czyli wydrążony kamień, na nim rozciera się tusz. w szkatułce znajduje się także mi-zuire, czyli metalowy dozownik na wodę i podstawa na pędzle. Zob. Z. Alberowa, *Sztuka Japońska: w zbiorach polskich*, Warszawa 1988, s. 21.

Inne przybory potrzebne do kaligrafowania to: pędzel fude, czyli pędzel, następnie sumi, czyli tusz, washi, czyli papier oraz bunchin, czyli podłużny ciężarek dociskający papier. Informacje pochodzą z: *Kaligrafia japońska*, <http://aikido.waw.pl/kaligrafia-japońska/>, dostęp: 10 września 2015; Portal Księgarni akademickiej, <http://www.akademicka.pl/index.php?detale=1&a=2&id=29084>, dostęp: 10 września 2015.

Barbara Wybacz w swojej pracy magisterskiej zaznacza, że sztuka kaligrafii w ciągu lat ewoluowała i rozgałęziła się na liczne szkoły z odrębnymi stylami. Działo się to razem w Chinach i Japonii. Cztery główne style kaligrafii, które powstały w Chinach to: rei-shō, czyli kaligrafia więźnia, kai-shō, czyli kaligrafia prawidłowa, oficjalna, twarda, gyō-sho, czyli kaligrafia praktyczna oraz ostatnia sō-sho, czyli kaligrafia trawiasta, zwana też kursywą (nazwy te pochodzą z języka japońskiego). Zob. B. Wybacz, *Urok oka...* dz. cyt., s. 31.

popularna wśród mnichów, arystokratów oraz wysokich rangą urzędników. Kaligrafia stała się podstawą wykształcenia¹³.

Kilka słów o autorce „Kaligrafii japońskiej”

Co wiemy o japońskim piśmie? O jego historii? Te interesujące treści chce przekazać nam Anna Zalewska¹⁴, która przełożyła, opracowała i opatrzyła komentarzem książkę zatytułowaną *Kaligrafia japońska. Trzy traktaty o drodze pisma*. Druk został wydany przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego w serii *Ex Oriente*, a dofinansowany został przez Fundację imienia Takashimy¹⁵. To pierwsza na polskim rynku wydawniczym pozycja, która omawia tak szczegółowo zagadnienie kaligrafii japońskiej.

Zanim przejdę do krótkiego przedstawienia zawartości książki, pragnę przybliżyć sylwetkę jej autorki. Anna Zalewska to japonistka, które pracuje w Zakładzie Japonistyki i Koreanistyki na Wydziale Orientalistycznym na Uniwersytecie Warszawskim, a także pracowała w Pracowni Języka i Kultury Japońskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Poznaniu. W Japonii poznawała drogę pisma, czyli kaligrafię, pod kierunkiem mistrzyni Inagaki Shōen. Zaznajomiła się również z drogą herbaty u mistrzyni Sugimoto Michiru Sōen. Tłumaczy współczesne powieści japońskie (np. autorstwa Kawakami Hiromi) i wiersze tanka sprzed tysiąca lat (*Zbiór z Ogura – po jednym wierszu od stu poetów*)¹⁶.

Dr Anna Zalewska w ramach swoich badań zajmuje się japońską i buddyjską literaturą klasyczną, poezją klasyczną (waka), a także kulturą tradycyjną Japonii tj. drogą herbaty oraz kaligrafią. Stopień magistra

¹³ *Kaligrafia japońska. Trzy traktaty...*, dz. cyt., s. 18–20.

¹⁴ Japonistka, pracuje w Zakładzie Japonistyki i Koreanistyki na Uniwersytecie Warszawskim. W Japonii studiowała literaturę japońską na Uniwersytecie Kioto. Poznawała drogę pisma, czyli kaligrafię, pod kierunkiem mistrzyni Inagaki Shōen, i drogę herbaty u mistrzyni Sugimoto Michiru Sōen. Tłumaczy współczesne powieści japońskie (Kawakami Hiromi) i wiersze tanka sprzed tysiąca lat (*Zbiór z Ogura – po jednym wierszu od stu poetów*). Portal Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, <http://www.wuj.pl/page,art,artid,2603.html>, dostęp: 10 września 2015.

¹⁵ Recenzentem niniejszej publikacji był dr Maciej Kanert oraz dr Katarzyna Starecka.

¹⁶ Portal Wydawnictwa..., dz. cyt.

uzyskała 1995 roku na Uniwersytecie Warszawskim¹⁷, z kolei tytuł doktora otrzymała także na Uniwersytecie Warszawskim w 2010 roku¹⁸. A. Zalewska w trakcie swojej kariery naukowej była w Japonii trzy razy. Przebywała na stypendiach w Tokio, Sapporo oraz Kyoto¹⁹. Zalewska jest autorką wielu artykułów i książek, które oddają treść jej naukowych zainteresowań w dziedzinie literaturoznawstwa. W 2013 roku przełożyła z języka japońskiego na język polski książkę Sensei i miłość (Hiromi Kawakami jest autorem oryginału), z kolei w 2012 roku wydała książkę Hiromi Kawakami, Pan Nakano i kobiety. Obydwa tytuły opublikowało warszawskie Wydawnictwo W.A.B.²⁰

-
- 17 Tytuł pracy magisterskiej: *Buddyjska Sutra serca doskonałości mądrości — najwcześniejsze przykłady recepcji w Japonii*.
- 18 Tytuł rozprawy doktorskiej: *Buddyjski traktat Shōzaishū czyli Zbiór świętych skarbów Mujū, japońskiego mnicha z XII wieku*. Przekład i opracowanie I zwoju na podstawie oryginalnych redakcji rękopiśmiennych i ksylograficznych.
- 19 1991–1992 Tōkyō Gakugei Daigaku, stypendium japońskiego Ministerstwa Edukacji, 1996–1997 Hokkaidō Daigaku, stypendium japońskiego Ministerstwa Edukacji, 1999–2004 Kyōto Daigaku, stypendium japońskiego Ministerstwa Edukacji (studia doktoranckie). Anna Zalewska prowadzi bloga: Anna Zalewska, <http://www.annazal.net/>.
- 20 Opublikowała ponadto liczne artykuły m.in.: 1) *O kobiecie, która zamieniła się w diabła – interpretacje motywu hashihime w literaturze japońskiej*, [w:] *Dwa filary japońskiej kultury – literatura i sztuki performatywne*, B. Kubiak Ho-Chi, I. Rutkowska (red.), Japonica, Warszawa 2013; 2) *Pojęcie drogi w kulturze japońskiej na przykładzie Komentarza na temat kaligrafii*, [w:] *W kręgu wartości kultury Japonii. W 140 rocznicę urodzin Nishidy Kitarō (1870–1945)*, A. Kozyra (red.), Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 334–346; 3) *Poezja bez rymu i rytmu* — o najwcześniejszych przekładach poezji japońskiej na język polski, [w:] *Japonia w Polsce. W 90. Rocznice nawiązania stosunków oficjalnych między Polską a Japonią*, B. Kubiak Ho-Chi (red.), Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, s. 141–160; 4) *Genji monogatari a sado, czyli droga herbaty*, [w:] *Dziesięć wieków Genji monogatari w kulturze Japonii*, I. Kordzińska-Nawrocka (red.), Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009, s. 255–270; 5) *Jak być chajinem. Pouczenia zawarte w Pouczenia zawarte w Jōō monte i no hatto, czyli Wskazaniach Jōō dla uczniów*, [w:] *Polska i Japonia. W 50. rocznicę wznowienia stosunków oficjalnych*, E. Pałasz-Rutkowska (red.), Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009, s. 277–296; 6) *Genji monogatari a sadō, czyli droga herbaty*, [w:] *Dziesięć wieków Genji monogatari w kulturze Japonii*, I. Kordzińska-Nawrocka (red.), Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009, s. 255–270; 7) *Suzuki Daisetz Teitaro, Zen i kultura japońska, przekład z języka angielskiego*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, s. 210–354; 8) *Jak być chajinem. Pouczenia zawarte w «Jōō monte i no hatto, czyli Wskazaniach Jōō dla uczniów»*, [w:] *Polska i Japonia. W 50. rocznicę wznowienia stosunków oficjalnych*, E. Pałasz-Rutkowska (red.),

Kilka słów o zawartości książki

Spis treści składa się z uwag redakcyjnych²¹, sześciu rozdziałów oraz tłumaczenia z japońskiego na język polski trzech japońskich traktatów o kaligrafii wraz z przekładem i komentarzem autorki książki. Na końcu znajduje się bogata bibliografia.

Książkę moim zdaniem można podzielić na dwie części. Pierwszą opiewają, która słowami autorki wyjaśnia słownictwo i historię kaligrafii.

Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009, s. 277–296; 9) *Ogura hyakunin isshu, czyli Zbiór z Ogura – po jednym wierszu od stu poetów, przekład z języka japońskiego*, wprowadzenie i opracowanie, Jeżeli P To Q, Poznań 2008; 10) *Sen Sōshitsu, O duchu herbaty, przekład z języka japońskiego*, Jeżeli P To Q, Poznań 2007; 11) *Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron*, rozdział II: *Kai, czyli Spotkania*, cz. 1: *Przekład z języka japońskiego*, „Silva Iaponicarum” 2006, nr 10, s. 33–68; 12) *Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron*, rozdział II: *Oboegaki, czyli spisane z pamięci*, cz. 2: *Przekład z języka japońskiego*, „Silva Iaponicarum” 2006, nr 3, s. 32–50; 13) *Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron*, rozdział II: *Oboegaki, czyli spisane z pamięci*, cz. 2: *Przekład z języka japońskiego*, „Silva Iaponicarum” 2004, nr 2, s. 19–37; 14) *Mujū no chosaku ni okeru tamon to chie (Wiedza i mądrość w twórczości Mujū)*, „Kokugo Kokubun” 2004, nr 3, s. 1–20; 15) *Hannya-shingyō-jutsugi – najstarszy japoński komentarz do Sutry serca*, „Japonica” 1999, nr 10, s. 163–178; 16) Hasło słownikowe *Religia*, [w:] *Encyklopedia PWN*, Warszawa 2001–2003; 17) Hasła dotyczące literatury japońskiej w: *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2001–2005; 18) Hasła dotyczące literatury japońskiej: *Abe Kōbō, Ariyoshi Sawako, Hayashi Fumiko, Kinoshita Junji, Shiga Naoya*, [w:] *Leksykon pisarzy świata*, Fundacja Literatura Światowa, Warszawa 1997.

Informacje pochodzą ze stron: Pracownia Języka i Kultury Japońskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika – dr Anna Zalewska, http://www.home.umk.pl/~pjkj_umk/AZpl.html, dostęp: 10 września 2015; Japonistyka – Anna Zalewska, <http://japonistyka.orient.uw.edu.pl/pracownicy/lista-pracownikow-zakladu/anna-zalewska/>, dostęp: 10 września 2015; Bibliografia Uniwersytetu Warszawskiego – Anna Zalewska, <http://bibliografia.icm.edu.pl/g2/main.pl?mod=s&a=1&s=9730&imie=Anna&nazwisko=Zalewska>, dostęp: 10 września 2015.

- 21) Mają one na celu przedstawienie czytelnikowi różnic w zapisywaniu wyrazów japońskich zgodnie z transkrypcją naukową oraz pinyin, które dotyczą słów z języka chińskiego. Wymienione zostały nazwy podstawowych okresów w historii Japonii i czas ich trwania, co z pewnością ułatwia poruszanie się czytelnikowi łatwiej w ramach czasowych. Ponadto autorka zwróciła uwagę, że imiona i nazwiska japońskie podawane są w kolejności przyjętej w Japonii, czyli najpierw nazwisko, potem imię. Autorka w uwagach redakcyjnych wyraża także podziękowania dla mistrzyni drogi pisma, sensei Inagaki Shōen oraz dla mistrzyni drogi herbaty w tradycji szkoły Urasenke, czyli sensei Sugimoto Michiru Sōen z Osaki. Zob. *Kaligrafia japońska. Trzy traktaty...*, dz. cyt., s. 7–8.

Druga część zawiera tłumaczenie trzech japońskich traktatów o kaligrafii z przekładem na język polski z japońskiego wraz z obszernym komentarzem. Na publikację składają się tłumaczenia trzech najbardziej reprezentatywnych traktatów kaligraficznych, tj.:

- Jubokushō, czyli Notatki o kaligrafii,
- Yakaku teikin shō, czyli Sekretne nauki nocnego żurawia pierwszy asystent przełożonego domu cesarskiego szlachetny Koreyuki,
- Saiyōshō, czyli Notatki o pokoleniach talentu, inaczej nazywane Notatkami na temat stylu pisania²².

Kilka słów o sztuce pisania

Autorka na kartach książki przytacza fragmenty traktatów, które pouczają kiedy należy pisać, a kiedy nie powinno się tego robić.

Nie powinniśmy pisać, kiedy się źle czujemy. Nie dość, że znaki będą dziwnie wyglądać, to jeszcze zepsuje to charakter pisma. Należy pisać dobrym pędzlem, na dobrym papierze, wtedy, kiedy czujemy przyływ sił ducha. Ci, którzy nie są kaligrafami, nie rozumieją tego i wydaje im się, że mogą z łatwością pisać kiedykolwiek, dlatego piszą na próżno²³.

– czytamy w jednym z traktatów. Jak więc należy postępować?

Ci jednak, którzy rozumieją kaligrafię, powinni się tak czy inaczej wymówić, niezależnie od tego, co ludzie powiedzą, i w takiej sytuacji nie pisać. Jakiż to byłby wstyd, gdyby podporządkowali się ludziom i ostatecznie napisali coś bezwartościowego. Kiedy podporządkowujemy się ludziom, sami doznajemy wstydu. My sami doznajemy szkody²⁴.

Z *Sekretnych nauk nocnego żurawia* dowiemy się jakie są sposoby przepisywania zeszytów, jak zapisywać wiersze, jak sporządzane i przekazywane powinny być pisma przedkładane władcy, a także poznamy uwagi

22 Jubokushō pochodzi z 1352 roku, Yakaku teikinshō z XII wieku, a Saiyōshō z 1177 roku. Zob. Portal Wydawnictwa..., dz. cyt.

23 Fragment traktatu, który znajduje się na wewnętrznej okładce recenzowanej książki. (Zob. *Kaligrafia japońska. Trzy traktaty...*, dz. cyt.,).

24 Tamże.

dotyczące tuszu i pędzla. Z *Notatek na temat stylu pisania*, dowiemy się kiedy zaczyna się pisać znaki nowych pędzlem, jak należy pisać znaki, jak pisać i jak używać tuszu i pędzla. Z ostatniego traktatu zamieszczonego w książce, czyli *Notatek o kaligrafii*, dowiemy się informacji na temat tego jak trzymać pędzel, jak należy ćwiczyć pisanie, o rezultatach ćwiczeń i o czasie nauki, o doborze pędzla, tuszu, papieru, oraz o zatrudnieniu zdolnego kaligrafa. Każdy z tych traktatów opatrzony jest bogatym komentarzem autorki, a także licznymi ilustracjami.

A. Zalewska nie ogranicza się do wspomnienia tylko o treści tych powyżej omówionych traktatów. W książce poświęca też wiele miejsca dla innych. Pozostałe traktaty to *Kirinshō*, czyli *Notatki cenne jak qilin*²⁵. Prawdopodobnie powstał na przełomie XIV-XV, jednakże jego autorem był żyjący na przełomie X i XI wieku Yukinari. Zważywszy na ten okres to data ta może to sprawiać wrażenie, że jest to najstarszy japoński tekst poświęcony kaligrafii, aczkolwiek badacze datują go na dużo starszy. Apokryf zajmuje dziesięć zwojów i zawiera objaśnienia teoretyczne tj. instrukcje jak należy pisać poszczególne kreski, a jak całe znaki. Inne wspomniane i opisane na kartach książki traktaty to np. *Kingyoku sekidenshō*, czyli *Notatki o przekazie kolejnych pokoleń jak złoto i klejnoty*, *Yakaku shosatsushō*, czyli *Listy o piśmie nocnego żurawia*, *Shinteishō*, czyli *Notatki z dna serca*, *Yuhitsu jōjō*, czyli *Punkty do zapamiętania dla kaligrafa*, *Kanga hyakutan*, czyli *Sto opowieści o oglądaniu gęsi*, *Wazoku dōjūkun*, czyli *Nauki dla dzieci japońskich* oraz *Yamato honzō* – Rośliny lecznicze Japonii²⁶.

W pierwszej części znajdujemy sześć rozdziałów. W pierwszym rozdziale A. Zalewska przedstawia informacje o historii pisma i pisania w Japonii. W kolejnym opisuje szczegółowo historię sztuki kaligrafii w Japonii oraz jej miejsce w japońskim rozumieniu sztuki i estetyki. W rozdziale trzecim autorka opisuje informacje o początkach teorii kaligrafii w okresie Heian. W następnym rozdziale zatytułowanym „Sekretne nauki nocnego żurawia” przybliży etykietę dworskiego kaligrafa. W rozdziale piątym „Notatki o pokoleniach talentu” opisuje praktyczną naukę kaligrafii, zaś w ostatnim zatytułowanym „Notatki o kaligrafii”, wyjaśnia pojęcie drogi w kulturze japońskiej i w sztukach tradycyjnych.

25 Qilin to cudowne stworzenie z chińskich legend, które miało pojawiać się przed przyjściem na świat świętego mędrca. Zob. *Kaligrafia japońska. Trzy traktaty...*, dz. cyt., s. 5.

26 Tamże, s. 97–100.

Podsumowanie

Celem publikacji jest przedstawienie filozoficznej i kulturowej tradycji z której wywodzi się rzeczona sztuka kaligrafowania. To pierwszy tego typu druk dostępny w języku polskim²⁷. Moim zdaniem na niekorzyść publikacji cię kładzie brak podsumowania oraz jakichkolwiek odniesień do współczesnej historii pisma, co było by ogromnym ukłonem ku podjęciu lub kontynuowaniu badań dotyczących współczesnej kaligrafii. Być może jest to myśl lub pole do manewru dla innego badacza.

W niniejszej recenzji celowo nie przybliżyłam szczegółowej treści książki, ponieważ jest ona na tyle interesująca, że każdy zaintrygowany tą tematyką sam po nią sięgnie. Pozycja jest bardzo ciekawa, ponieważ wcześniej w Polsce nikt tak szczegółowo nie opisał tego zagadnienia. Książkę napisana jest naukowym, aczkolwiek bardzo przyjemnym dla czytelnika słownictwem. Jej oprawa i wsad zawiera liczne ilustracje, które uprzyjemniają zapoznanie się z rzeczoną pozycją. Książkę, zwłaszcza z powodu jej merytorycznej wartości, ogromnie polecam.

Bibliografia

- Alberowa Z., *Sztuka Japońska: w zbiorach polskich*, Wyd. Artystyczne i Filmowe, 1988.
- Bibliografia Uniwersytetu Warszawskiego – Anna Zalewska, <http://bibliografia.icm.edu.pl/g2/main.pl?mod=s&a=1&s=9730&imie=Anna&nazwisko=Zalewska>, dostęp: 10 września 2015.
- Calligraphy / Shodō*, <http://sakuragakuen.org/resources/language-resources/calligraphy-shodo/>, dostęp: 10 września 2015.
- Intro to Japanese Calligraphy Online Course*, <https://learnshodointro.teachery.co/page>, dostęp: 10 września 2015.
- Japonistyka – Anna Zalewska, <http://japonistyka.orient.uw.edu.pl/pracownicy/lista-pracownikow-zakladu/anna-zalewska/>, dostęp: 10 września 2015.
- Kaligrafia japońska*, <http://aikido.waw.pl/kaligrafia-japonska/>, dostęp: 10 września 2015.

²⁷ Portal Wydawnictwa..., dz. cyt.; Portal Sklepu Kirin, <http://sklep.kirin.pl/pl/ksiazki/832-kaligrafia-japoska-trzy-traktaty-o-drodze-pisma.html>, dostęp: 10 września 2015.

- Kaligrafia japońska. Trzy traktaty o drodze pisma*, przekład, oprac. i komentarz Anna Zalewska, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015.
- Oliwska Akademia Sztuki – Archiwum wydarzeń, <http://oas.edu.pl/archiwum>, dostęp: 10 września 2015.
- Portal Księgarni akademickiej, <http://www.akademicka.pl/index.php?detale=1&a=2&id=29084>, dostęp: 10 września 2015.
- Portal Sklepu Kirin, <http://sklep.kirin.pl/pl/ksiazki/832-kaligrafia-japoska-trzy-traktaty-o-drodze-pisma.html>, dostęp: 10 września 2015.
- Portal Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, <http://www.wuj.pl/page,art,artid,2603.html>, dostęp: 10 września 2015.
- Pracownia Języka i Kultury Japońskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika – dr Anna Zalewska, http://www.home.umk.pl/~pjkj_umk/AZpl.html, dostęp: 10 września 2015.
- Stachura L., *Droga rozwoju duchowego. „Kaligrafia japońska. Trzy traktaty o drodze pisma”, przekład, oprac. I komentarz: Anna Zalewska*, <http://japonia-online.pl/article/448>, dostęp: 10 września 2015.
- Workshop: „Shōdo 1. Introduction to Japanese Calligraphy – Beginner Level”*, <http://www.casaasia.eu/actividad/detalle/212730-workshop-shodo-1-introduction-to-japanese-calligraphy-beginner-level>, dostęp: 10 września 2015.
- Wybacz B., *Urok oka. Postrzeżanie przyjemności w kulturze japońskiej*, Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. A. Radomskiego, Lublin 2005.
- Zakrzewska J., *Prze-mysleć piękno. Estetyka kaligrafii japońskiej* (美の再考。日本の書道), praca doktorska, promotor pracy: prof. ASP Jacek Miler, Akademia Sztuk Pięknych W Gdańsku, Wydział Grafiki, Gdańsk 2014.
- 終わらない夢 -Owarinai Yume- Blog krytycznoliteracki, www.owarainaiyume.wordpress.com, dostęp: 10 września 2015.

ABSTRACT

BARBARA JELONEK

Art of beautiful writing and its history – „Three treaties about way of writings” translated by Anna Zalewska

The article is a review of publication „Three treaties about way of writings” translated by Anna Zalewska.